

- Jensen, Peter Høxcer, 1983. Dansk Vestindien. I Dansk kolonihistorie. pp. 19–60.
- Jensen, Poul Ulrich, 1983. Danskerne og afrikanerne. Det vestindisk-guineiske Kompagnis virksomhed på Guldkysten 1733–1754. I Dansk kolonihistorie. pp. 113–136.
- Knap, Henning Højlund, 1983. Danskerne og slaveriet. Neger-slavedebatten i Danmark indtil 1792. I Dansk kolonihistorie. pp. 153–174.
- Steensgaard, Niels, 1980. Universalhistorie, samfundshistorie og historisk strukturalisme. Historisk Tidsskrift 80: 82–100.

Per Hernæs:

Dansk kolonihistorie og Afrika

Et angrep på den »danofile« tradisjon innen historieskrivningen om Gullkysten (Ghana).

Det har nylig kommet ut en bok om dansk kolonihistorie: *Dansk kolonihistorie. Indføring og studier*. (1) Boken pretenderer først og fremst å være en håndbok og veiledning for folk som måtte ha interesse for å studere de danske oversøiske områder. Som sådan virker den tilforlataelig og gir mange gode praktiske råd. Men boken inneholder også en del studier i form av omarbeidede studenterspecialer. Ett av disse bidragene omhandler Gullkysten, nemlig Poul Ulrich Jensen's »Danskerne og afrikanerne. Det vestindisk-guineiske Kompagnis virksomhed på Guldkysten 1733–1754«. Denne artikkel vekker til ettertanke fordi man her kan konstatere at en gammel dansk tradisjon, som før øvrig har sammenfallende trekk med den »klassiske« kolonihistorie, fremdeles holdes i hevd.

Herværende artikkels hensikt er å reise en debatt om dette fenomen innen dansk historieskrivning om de afrikanske etableringer, samt å antyde en alternativ kolonihistorie.

Det »danofile« syndrom

Det går et genferd gjennom den danske hi-

storieskrivning om Gullkysten – og dette gespenst kunne med rette gis navnet »Danofili«. Man kunne også anvende et uttrykk fra den medisinske ordbok og kalle dette historiografiske fenomen for »danofil-syndromet«. Dette syndrom har lange tradisjoner i dansk litteratur om Gullkysten. Dog har dets uttrykksform vært forskjellig opp gjennom tidene, varierende fra ideologisk etnosentrisme til perspektivmessig eurosentrisme i dansk dragt.

Den dansk-språklige litteratur angående Gullkysten kan, meget grovt, deles inn i tre hovedkategorier: 1. De samtidige beretninger – skrevet av folk som besøkte eller oppholdt seg på Kysten et stykke tid, 2. »Hobby-historiske« fremstillinger i tiden 1850 til siste verdenskrig, og 3. De egentlige »faghistoriske« arbeider fra 1950-årene og frem til i dag.¹ Det er hurtig gjort å skaffe seg oversikt over denne litteratur. I omfang er den nemlig meget beskjeden. Et faktum som i seg selv kan fortelle noe om det danske historikermiljøets holdning til og interesse for dette emnet.

De samtidige beretninger – som ble trykt i perioden 1697 til 1868, altså stort sett innenfor det tidsrom Danmark hadde sine besittelser på Gullkysten, legger grunnen til den omtalte danofili. Her skal nevnes noen av de mest sentrale, såsom E. Tilleman, *En liden enfoldig Beretning om det Landskab Guinea*, Johs. Rask, *En kort og sandferdig Reise-Beskrivelse til og fra Guinea*, L. F. Rømer *Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea* og H. C. Monrad, *Bidrag til en skildring af Guinea Kysten og dens Indbyggere*.²

Den form for danofili vi finner her, ytrer seg ikke så klart i forfatternes valg av perspektiv. Det ligger for så vidt i sakens natur. Det dreier seg om den tids reiseskildringer. Forfatterne hadde en genuin interesse for de afrikanske samfunn, og omtalen av disse var i realiteten disse bøkens raison d'être. Skribentene skildret hvad de så og observerte under sitt opphold på kysten, og de skrev for et publikum som de visste hadde sans for det ek-

1. Red. P. H. Jensen et. al., Historia forlag, Århus 1983.

2. Tilleman, Kbhn. 1697/Rask, Trondhjem 1754/Rømer, Kbhn. 1760/Monrad, Kbhn. 1822/Den seneste beretning i denne periode: C. Irminger, »Erindringer fra Kysten Guinea fra Togtet 1847« i *Fra alle Lande*, Bind III, s. 353–70, Kbhn. 1868.

otiske. Men nettopp i understrekningen av denne eksotisme ligger deres form for danofili. Deres forståelse av de afrikanske samfunn er totalt betinget av deres danske bakgrunn, og deres vurderinger, som hele tiden bryter frem i det de skriver, er likeledes dominert av deres »danske« norm- og verdisystem. Vi ser i denne tidlige litteratur et klart uttrykk for en påtrengende ideologisk etnosentrisme.

I de senere »hobby-historiske« fremstillinger, fra C. Alberti til Kay Larsen,³ kan man fortsatt konstatere at den etnosentriske form for danofili har satt sine spor. Men her er det kommet noe i tillegg, nemlig en klar dreining av perspektiv. De guineiske etableringer blir betraktet som en dansk »blindtarm«. Interessen for afrikanerne trenges i bakgrunnen. Det er »De danske i Guinea« som kommer til å stå i fokus. Her kan man med rette si at en »sogne-agtig« tradisjon kommer inn i dansk kolonihistorie.⁴ Det er det danske lokalsamfunn på Gullkysten som behandles i disse verker. Og perspektivet snevres inn ytterligere enda. I Kay Larsens forfatterskap ser man en bevegelse i retning personalhistorie, og da tør man nok si at danofil-syndromet har kommet lovlig langt.

Man skulle så tro at når skolerte faghistorikere begynte å beskjefte seg med Gullkysten, så ville det skje noen fundamentale forandringer. Men så har ikke vært tilfelle i den tidlige faghistoriske litteratur. Georg Nørregaard var den mann som tok opp arven etter Kay Larsen, og han er vel den av danske historikere som har den mest omfattende pro-

duksjon på dette felt. Hans bok om Gullkysten i serien *Vore gamle tropekolonier* er således regnet som noe av en klassiker.⁵ Dog må man si at det etter hvert er tale om en nokså herostratisk berømmelse. Nørregaard arvet nemlig nesten hele registeret av Kay Larsens danofili – det perspektivmessige, »signe-aktige«, det biografiske, og det etnosentriske. »Gullkysten« er i all hovedsak en løst anrettet historie om de forskjellige danske guvernører. Riktignok gjør Nørregaard forsøk på å utvide sitt perspektiv. De afrikanske samfunn, og særlig afrikanske politiske ledere trekkes inn i han kronologiske fremstilling. Men, og det er et viktig poeng, den afrikanske side av møtet mellom to kulturer blir kun ansett for interessant når den kan utgjøre en eksotisk ramme for de danske hovedfigurer gjøren og laden. Videre er det afrikanske »stoff« i Nørregaards bok belastet av utilstrekkelig viten og av en rekke vurderinger med etnosentrisk slagside.

Følgende karakteristikk av de afrikanske folk er et typisk eksempel. Nørregaard skriver om effekten av den europeiske påvirkning:

Lidet påvirket af europæerne på kysten fortsatte de afrikanske negerfolk således deres liv efter deres egne skikke. I et skønt og gavmildt land skabte de ved deres overtro og krigslyst sig selv de værste plager. Altid udsat for farer havde de det ganske utrygt, men tyngedes normalt næppe derved, gav sig tværtimod hen i dans og fest, så ofte lejlighed bød sig. Var skæbnen dem ugunstig, og de blev gjort

3. C. Alberti, »Den danske Slavehandels Historie«, *Historisk Tidsskrift*, 2. rekke III, s. 201–44, Kbh. 1850.

Kay Larsen, *De Danske i Guinea*, Kbh. 1918.

– *Krøniker fra Guinea*, Hellerup 1927.

– *Guvernører, residenter, kommandanter og chefer samt enkelte andre fremtredende personer i de tidlige danske tropekolonier*, Kbh. 1940.

4. Se Svend E. Green-Pedersen og P. C. Willemoes Jørgensen, »Dansk kolonihistorie – Det globale perspektiv« i *Dansk kolonihistorie*, op. cit. s. 9.

5. G. Nørregaard, *Gullkysten. De danske etableringer i Guinea* i serien *Vore Gamle Tropekolonier*, red. J. Brønsted, Bind 8, Kbh. 1968 (1952).

Foruten dette hovedverk har Nørregaard skrevet en serie artikler i *Handels og Søfartsmuseets Aarbog*. For nærmere referanse se J. Reindorph, *Scandinavians in Africa. Guide to Materials Relating to Ghana in the Danish National Archives*, red. J. Simensen, Oslo 1980. / Noen titler skal nevnes: »Den forrykte Styrmand paa Fregatten 'Jægersborg'« (1956), »Slaveopprøret paa 'Patienta' 1753« (1950), »Varer til Guinea« (1951), »Farefulde danske søreiser« (1969).

6. Nørregaard, (1968), s. 74.

til slaver, føjede de sig oftest deri uden at kny.⁶

Nørregaard er således en av danofiliens yppersteprester innen dansk kolonihistorie, og for Gullkystens vedkommende har dette vært meget uheldig fordi han i så lang tid stort sett rådde grunnen alene. Nå er det imidlertid ikke helt rettferdig å kritisere et arbeid som ble gjort i begynnelsen af 1950-årene utelukkende på vår tids kriterier. Nørregaard skrev innenfor en kolonihistorie-tradisjon som var dominerende i Europa på hans tid. Hva man dog kan tillate seg å kritisere, er at hans bok ble gjenutgitt i 1968 – uten at hans grunnleggende historiesyn var vesentlig endret.

I det siste tiår har imidlertid Nørregaards arbeider blitt fulgt opp av andre etablerte danske historikere. Det gjelder i første rekke Ole Justesen og Svend E. Green-Pedersen. Og disse er av en annen støpning. For sistnevnte gjelder imidlertid at selve Gullkystens historie er av mer perifer interesse. Green-Pedersens hovedanliggende er den danske skips- og handels- og slavehandels- og trafikk med slaver over Atlanten fra Afrika til Vestindien, og er således mer demografisk orientert.⁷ Samtidig må han nok også sies å være en eksponent for 1970-årenes oppblomstrende interesse for dansk økonomisk historie, og dermed i særlig grad den danske oversjøiske handel på 17- og 1800-tallet. I denne forskning kan man spore en sentrum-periferi modell. Hovedvekten legges på å belyse handels ekspansjonens forutsetninger og konsekvenser i en europeisk og dansk sammenheng. For slavehandelens vedkommende må man kunne si at relativt beskjeden oppmerksomhet blir viet betingelsene for – og konsekvensene av denne gigantiske folkeforflytning

i det afrikanske samfunn. Her finner vi altså en ny variant av den danofile tradisjon.

Imidlertid synes Ole Justesens arbeider å være preget av et bevisst forsøk på å distansere seg fra denne tendens. I hans mer sammenfattende fremstilling om Gullkysten i Politikens Danmarkshistorie,⁸ ligger nok »blikkpunktet« i København. Men her er det ikke tale om et stykke eksotisk »dansk« lokalhistorie. Justesen vier også afrikanske politiske og samfunnsmessige forhold behørig oppmerksomhet – og dette ut fra en betydelig dypere innsikt enn Nørregaard i sin tid. For øvrig er hans to artikler: »Danish Settlements on the Gold Coast in the nineteenth century«⁹ og »Henrich Richter«¹⁰ gode eksempler på hvordan afrikansk og europeisk historie kan integreres.

Nå har altså den kommende generasjon av kolonihistorikere nylig presentert utsnitt av sine arbeider i boken Dansk kolonihistorie. Men desverre synes ikke Justesens nyorientering å ha slått gjennom hos disse unge forskere, i hvert fall ikke om en skal dømme etter P. U. Jensens bidrag. Her skimter man snarere en Nørregaardsk tendens til episk-referende historieskrivning om løst og fast omkring »de danske i Guinea.«¹¹ Den etnosentriske slagside er borte, men Jensen synes ikke å stille noe egentlig problem som han søker å belyse, og man kan ikke her tale om et systematisk forsøk på å integrere den afrikanske historie i fremstillingen. Det blir med noen spredte glimt. Dette er betenkelig for det tyder på at danofil-syndromet er like standhaftig som resistente sykehusbakterier.

Men hva er det så som gjør at denne foreldede tradisjon blir ved? I det følgende vil vi forsøke å antyde en mulig forklaringsmodell.

7. Se f.eks. »The Scope and Structure of the Danish Negro Slave Trade« i *Scandinavian Economic History Review*, Vol. 19:2 (1971) og »The History of the Danish Negro Slave Trade 1735–1807. An interim Survey in particular to its Value, Structure, Profitability and Abolition« i *Revue Française d'Histoire d'Outremer*, Vol 62 (1975).

8. O. Feldbæk og O. Justesen, *Kolonierne i Asien og Afrika*, Kbh. 1980 i serien *Politikens Danmarkshistorie*; red. S. Ellehøj og K. Glamann.

9. Artikkelen er trykt i *Scandinavian Journal of History*, Vol 4: I (1979).

10. »Henrich Richter. En afro-europæisk mellemand og foretager i de danske etableringer på Guldkysten i det 19. århundrede« i *Festskrift til Kristof Glamann*, Odense 1983.

11. Det skal presiseres at vurderingen kun bygger på bidraget i *Dansk kolonihistorie*.

Det danofile ondes rot

Nå er det jo slik at kolonihistorikeren i all hovedsak konsentrerer seg om et »europaisk«, skriftlig kildemateriale. Han har ikke samme mulighet som en antropolog til deltagende observasjon. Hans »stoff« er på forhånd gitt. Det må han forholde seg til. Og siden den kultur det her er tale om ikke har etterlatt seg skriftlige kilder, er han henvist til å gjøre det bedste ut av »europaiske« materialet som nå engang rent faktisk eksisterer. I visse tilfeller (og avhengig av hvilken type informasjon som søkes) kan muntlig tradisjonsstoff trekkes inn som korrektiv, men generelt sett vil hovedvekten ligge på det eksisterende skriftlige kildematerialet.

Så vil nok mange spørre: Kan man bli annet enn danofil når man anvender et kildemateriale skrevet av dansker og i overveiende grad omhandlende dansker? Svaret lyder innslysende – Mon ikke vi her er ved ondets rot?

Ved nærmere ettertanke vil imidlertid svaret være knapt så selvfølgelig. For det første er det slik at det danske kildematerialet, til tross for at hovedvekten ligger på »de danske« på Gullkysten, likevel er meget pluralistisk hva informasjon angår. Hvis man søker, er det mye verdifullt stoff å finne om de afrikanske samfunn. Selvfølgelig er dette farvet av de danske opphavsmenn, men den kildekritiske teknikk ligger dog på et så vidt avansert plan, at den burde gi historikeren gode muligheter for å unngå de fallgruver som måtte ligge gjemt i Rigsarkivets arkivalier. Å sette lighetstegn mellom et danofilt kildemateriale og danofil historieskrivning ville således innebære en grov undervurdering av historisk metode.

For det annet skal det presiseres at kildene i seg selv er stumme som østers. Det er historikerens oppgave å få kildene i tale, og det er han som bestemmer hvilket »språk« de henvender seg til oss gjennom. Historikerens seleksjon, vurderinger, interesser, og teorier

(hvis han har noen) – er avgjørende for »kildenes tale«.

For det tredje kan en peke på det banale faktum at også afrikanske historikere, ja selv de som tilhører den nasjonalistiske historioGRAFISKE skole, i all hovedsak bygger på europeiske kilder, heri inkludert det danske materialet som ligger nedstøvet i Rigsarkivets katakomber.¹² Det lar seg derfor neppe gjøre å tale om en *nødvendig* sammenheng mellom et europeisk kildemateriale og eurosentrisk (i vårt tilfelle danofil) historieskrivning.

Konklusjonen må altså bli at danofilien egentlige årsak ikke ligger i kildematerialet. Den argumentasjon som her er ført peker tvert imot i retning av at det er HISTORIKEREN som er infisert av de danofile bakterier. Det er hans innfallsvinkel, hans behandling av stoffet som et det avgjørende.

Vi skal nå se på et eksempel som kan illustrere dette synspunkt.

En afrikansk entreprenør

Tette Jabacong er navnet på en kabuseer eller høvding, som dukker opp i det danske kildematerialet i begynnelsen av 1770-årene. I tidsrommet 1775–77 blir han nærmest en gjenganger som spiller en sentral rolle i de politiske begivenheter. Hans domene var byen Ada, ved Volta-flodens munning.

Men til tross for at denne kabuseer er meget tilstedeværende i kildene, nevnes han kun en passant i den danske kolonihistorie. Det forholdt seg slik at både danskene og hollenderne på Gullkysten var interessert i et handelshegemoni over Volta-området, og Tette Jabacong blir kun omtalt fordi han sier opp sin »troskapsed« mot de danske og tar parti for hollenderne og således gir støtet til den senere interessekamp mellom de to europeiske nasjoner.¹³

Men de danske kilder gir avgjort anledning til å anlegge et helt annet perspektiv på kabuseerens handlinger enn overløperens. Han er

12. Se f.eks. M. A. Kwamenah Poh, *Government and Politics in the Akwapem State 1750–1850*, London 1973 og J. K. Fynn, *Asante and its neighbours*, London 1971.

13. Nørregaard (1968), s. 208 ff.

intet offer for hollandske konspirasjoner, men et selvstendig handlende subjekt. Tette Jabacong er et typisk eksempel på en afrikansk entrepreneur, som handler ut fra egne motiver og i en gitt situasjon forsøker å utnytte nye muligheter til å bedre sin strategiske posisjon i forhold til de europeiske makter.

Mine egne studier av Tette Jabacong- »af-færen« gir grunnlag for følgende skisse av kabuseerens disposisjoner i slutten av 1770-årene:¹⁴

Da Tette Jabacong tiltrådte som kabuseer på Ada, hadde de dansk-adaiske relasjoner allerede en 40-årig historie bak seg. Det hadde i løpet av denne periode utviklet seg et partnerskap basert på forventninger om gjensidig fordel. For danskene var slavehandelen den viktigste faktor. For Ada spilte både politiske og handelsmessige forhold en vesentlig rolle for partnerskapet.

Men etter at Ada i 1769 og 1770 led et katastrofalt nederlag for sine fiender på den andre siden av Volta-elven, Awuna, ble deres tiltro til partnerskapets funksjon alvorlig svekket. Til tross for at danskene fikk istand en fredsavtale med Awuna, som gjorde at adaene kunne bygge opp igjen sin nedbrente by, hadde tilliten til danskene fått et grunnskudd. Innflydelsesrike grupper på Ada satte nå et stort spørsmålsteget ved danskene som sikkerhets-garant, og også som handels-partner, da danskene i lengre tid hadde neglisjert handelslosjen på Ada. Da så hollenderne på dette tidspunkt begynte å gå på frierfotter for å drive en kile inn i det danske hegemoni over Volta-området, oppsto en ny situasjon som Tette Jabacong søkte å dra nytte av – både til egen og til Adas fordel: Han inngår nå en avtale med hollenderne hvor han gir sin velsignelse til at de får etablere en handelslosje på Tuberku, ikke mange kilometrene fra den danske.

I det følgende tidsrom (1775–77) kan vi så se hvordan Tette Jabacong utvikler et strate-

gisk »spill« for å forsvare og score størst mulig gevinst på sin nye kurs. Hans primære mål synes å ha vært å få både i pose og sekk. For å bryte den danske monopolsituasjon ville han ha begge de to europeiske rivaler innenfor sitt domene. Da dette viste seg umulig, forsøkte han å satse på den part han selv vurderte som det sterkeste kort, nemlig hollenderne.

Begivenhetens gang avslører imidlertid at kabuseeren ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til de eksterne og interne »rammebetingelser« for sine nye transaksjoner. For det første undervurderte han de danskes vilje og evne til å forsvare sin posisjon. Dernest utviklet den hollandsk-danske rivalisering om Rio Volta seg til full krig hvor flere afrikanske parter ble trukket inn. Krigen gjaldt atskillig mer enn en handelslosje. Etter hvert avtegner den seg som et oppgjør mellom to »systemer«, og sakens kjerne synes å ha vært at Ga-folkene i Accra med hollenderne i ryggen stilte krav om overherredømme over hele kyststripen fra Accra og østover til Volta. Dette var en trusel mot den etablerte maktstruktur på Gullkysten og kom til å berøre flere av Adas mektigere naboer som selv påberopte seg visse rettigheter i det omstridte området. Denne situasjon kunne danskene utnytte til å legge press på Ada-folkene får å tvinge dem ut av det »hollandske« system.

Også på hjemmefronten fikk Tette Jabacong store problemer. Under Ada lå en rekke mindre byer ved Volta-flodens vestbredd, og støtte fra de lokale kabuseere i disse byer var en forutsetning for at han skulle ha suksess med sin nye politikk. Etter som det ytre press økte kom Ada-kabuseeren til å stå stadig mer isolert.

I selve Ada by hadde Jabacong heller ikke almen consensus for sine plander. En betydelig gruppe forble danskvennlig. I den første fase av begivenhetene maktet kabuseeren å nøytralisere disse »lojalistene«. Men da situasjonen ble stadig mer kritisk, bl.a. fordi dan-

14. Undertegnede arbeider med et prosjekt finansiert av Norges almenvitenskapelige forskningsråd med tittel: »De danske slavefort på Gullkysten og deres relasjoner med de lokale afrikanske samfunn. En studie i kulturell transaksjon«. Nedenstående skisse bygger i hovedsak på de såkalte Palaberbøger 1767–77. Rigsarkivet: Guineisk Kompagnie 152–159.

skene hadde mobilisert Adas tradisjonelle fiende, Awuna, som truet med nok en gang å utslette byen, vant denne gruppe stadig terreng i den interne maktkamp. Til slutt så Tette Jabacong ingen annen mulighet enn å gjøre full retrett. Han gjorde avbikt og sverget på ny troskap mot de danske.

Ada kabuseeren lyktes altså ikke i å holde fast ved sin nye transaksjonspartner, hollenderne. Han måtte gi opp alle sine primære mål, og ble tvunget til å vende tilbake til det danske system. Men om man setter opp et regnskap over de resultater hans »spill« avstedkom, er det likevel ikke gitt at han gikk med tap. Tross alt hadde han scoret en ikke ubetydelig materiell gevinst i form av gaver på sin hollandske ekskurs. Han utviste dessuten en utpreget evne til taktisk spill overfor danskene, som gjorde at han ikke kom i en situasjon hvor alle broer var brent. Han drev det muligens kunst og slo retrett i det riktige øyeblikk. Dette betød at han lyktes i å bevare sin posisjon innad i adasamfunnet, og at det ikke bød på noe problem å gå inn i en ny transaksjonsprosess med danskene. Han oppnådde også å gjøre det helt klart for regjeringen på Christiansborg at det ikke lenger kunne tillate seg å neglisjere sin losje på Ada. Handelen måtte holdes oppe, og adaenes sikkerhetspolitiske forventninger måtte tas alvorlig dersom hegemoniet over Rio Volta skulle kunne opprettholdes. På noe lengre sikt tok man også de praktiske konsekvenser av denne erkjennelse. I 1783 ble grunnstenen lagt til Kongensten festning ved Ada.

Nå skal man være forsiktig med å trekke for vidtgående slutninger av en enkelt case studie. Men for det første må en kunne si at en analyse av Tette Jabacongs entrepreneurvirksomhet støtter opp under en tese om at de afro-europeiske relasjoner på Gullkysten under slavehandlepoken hadde en typisk transaksjonell karakter – eller var som M. Priestly uttrykker det: »... Based on a mutual assessment of advantages ...«¹⁵

For det annet antyder analysen at en lokal politisk leder – plassert på et mellomnivå i makthierarkiet på Gullkysten – kun hadde en

viss autonomi innenfor gitte rammer, og at det kritiske punkt for hans handlefrihet var nådd når det oppsto en situasjon hvor den regionale maktbalanse ble utfordret.

For det tredje antydes at europeerne (i hvert fall mot slutten av 1700-tallet) hadde større muligheter for å influere på de afrikanske herskeres rammebetingelser enn tidligere antatt. Også europeerne spilte et strategisk spill, og gjennom sine manipulasjoner kunne de i perioder øve kontroll over en interessedørem som strakte seg langt utover de områder som lå i fortens umiddelbare nærhet. Riktignok en meget »løs« form for kontroll, men den bør dog ikke undervurderes.

Midler til danofiliens bekjempelse

Historien om Tette Jabacong burde godtgjøre at det danske arkivmaterialet avgjort gir muligheter for en alternativ kolonihistorie, og at det danofile syndrom ikke skyldes kildematerialet, men er betinget av historikerens innfallsvinkel på stoffet. Men når så dette er klargjort, gjenstår spørsmålet om hvorfor danske historikere (med et hederlig unntak) så likevel bevarer en hang til å velge en overveiende »dansk« innfallsvinkel, og hvilke midler som skal til for å bekjempe denne anakronistiske form for »kulturimperialisme«!?

Svaret ligger for det første i at Nørregaardtradisjonen enda ikke har tapt sin innflydelse. Denne trekker oppmerksomheten mot de danskes gjøren og laden på Gullkysten. Tradisjonsbånd er således en faktor som forhindrer en nyorientering.

For det andre synes det å være tilfelle for en del studier som angår Gullkysten at de har oppstått som et biprodukt av en voksende interesse for dansk økonomisk historie. Kolonihistorien har ikke fått noen »egenverdi«.

For det tredje kan det danofile syndrom ha en sammenheng med at det meste av dansk historieskrivning om Gullkysten har i overveiende grad vært strengt empirisk orientert – og det en »nær-synt« form for empirisme hvor kronologi har vært det eneste ordnende prinsipp. Man ser i meget liten grad tilløp til en

15. M. Priestly, *West African Trade and Coast Society*, London 1969, s. 7.

mer hypotetisk-deduktiv metode. Det stilles ingen overordnet problemstilling og dermed avskjæres også muligheten for en stringent analyse. Resultatet blir en perspektivløs, episk-refererende historiefremstilling. Nørregaards bok om Gullkysten er et skoleeksempel på dette fenomen. Dessverre er P. U. Jensens bidrag i Dansk kolonihistorie skåret over samme lest.

En slik »metode« disponerer for danofili fordi den betinger et »tett« kildemateriale. Kildene betraktes på linje med de enkelte sten i en mur. Mureren (les historikeren) må sørge for at ingen enkeltsten mangler, ellers blir byggverket ufullkomment. Kun de spørsmål reises hvis svar kan finne solid dekning i kildematerialet, og da får man uvegerlig en danofil dreining av fremstillingen. For vel er det slik at det danske kildematerialet gir rom for et annet perspektiv, men ikke hvis historikeren i den grad har en positivistisk legning. Vil man utvide perspektivet og også forsøke å utsi noe om de afrikanske samfunn, må man ha mot til å reise spørsmål og fremsette hypoteser som ikke lar seg »100%« verifisere. Man må betrakte kildene som stener i en elv og springe fra den ene sten til den annen for å komme over.

For det fjerde må fraværet av en »populasjon« av historikere med Afrika som spesialfelt ha en avgjørende betydning. En opprettholdelse av den »anglofile« kolonihistorie er således utenkelig i Storbritannia fordi det her finnes en rekke »afrikanister« som kan gi det nødvendige korrektiv til slike tendenser. I Danmark finnes ikke et slikt effektivt »motspill«.

På bakgrunn av denne forklaringsmodell skal her foreslås følgende midler til danofilens bekjempelse:

1) Den bedste medisin ville opplagt være på lengre sikt å utvikle et Afrika-miljø ved danske universiteter som både kunne tjene som korrektiv og en utvidet kunnskapsmessig referanseramme. 2) Videre vil det være nødvendig med en grundig debatt som bør fokusere på kolonihistoriens egenverdi og dessuten ta opp til fornyet diskusjon de teoretisk-metodiske problem knyttet til dette spesialfelt. I denne sammenheng vil det også være

naturlig med en kritisk historiografisk analyse av den foreliggende »danske« litteratur om Gullkysten som går mer i dybden enn her-værende fremstilling. 3) og sist, men ikke minst, bør en slik debatt kunne ut i krav om en viss forskningsmessig prioritering. Danske forskeres interesse for og aktivitet på dette felt må økes, både for å sikre en faglig standard – og for å gi det danske krav om å beholde de koloniarkivalier som angår Gullkysten et minimum av legitimitet!!!!

Den polygame kolonihistorie

Hovedformålet med denne artikkelen har vært å provosere frem en debatt om kolonihistorien i sin alminnelighet og den del som angår Gullkysten i særdeleshet. Derfor vil jeg også til slutt antyde en mulig retning for en alternativ kolonihistorie.

Populært sagt er det mitt hovedpoeng at kolonihistorikeren for fremtiden må kaste noen tradisjonelle normer over bord og begi seg inn i et polygamt ekteskap. Han må dyrke et forhold til to koner, og passe nøye på at han sover like mye i sin afrikanske som i sin danske kones hytte.

Monogamiet duger ikke lenger i en kolonihistorisk sammenheng. Dette synspunkt innebærer at historikeren heller ikke bør svinge over fra dansk eksotisk lokalhistorie til afrikansk lokalhistorie. En europeisk forskers hovedoppgave må være å belyse selve det møte som fant sted mellom de to sivilisasjoner eller kulturer, altså fokusere på de relasjoner som utviklet seg mellom partene.

Foran seg skulle han da ha en rekke spennende utfordringer: For det første å avdekke – og det på begge sider – forutsetningene for og konsekvensene av det afro-europæiske samkvem. For det annet å kartlegge hvordan relasjonene mellom de to parter utviklet seg over tid, og for det tredje å finne frem til hvilke faktorer og mekanismer som styrte utviklingen av den prosess de afro-europæiske relasjoner gjennomgikk.

På denne måte ville kolonihistorikeren kunne yte et viktig bidrag til vår egen tids forståelse og innsikt angående kulturell konflikt og kulturell samvariasjon. Og for øvrig ville

en slik »polygam relasjonshistorie« være et godt utgangspunkt for de historikere som måtte nære et ønske om å betrakte »historien« ut fra et globalt perspektiv.

Poul Svensson: Frøslevskrinet

Selvom man normalt ikke skal polemisere mod anmeldelser af egne værker, vil jeg dog gerne have lov til at korrigere nogle punkter i Tage E. Christiansens recension af min bog om Frøslevskrinet i Fortid og Nutid, da jeg mener, der er tale om faktiske fejl.

Jeg beklager samtidig, at disse bemærkninger ikke er nået at komme frem, mens han endnu kunne svare på dem, men den omstændighed, at Tage E. Christiansen var en af vore betydeligste middelalderforskere, hvis kyndighed ingen kan drage i tvivl, gør det så meget mere påkrævet, at hans kritik ikke kommer til at stå som det sidste ord. Man kan så blot håbe, at sol og vind med hans anmeldelse og min replik er blevet delt nogenlunde ligeligt.

1) Tage E. Christiansen savnede omtale af et skrin af den gruppe, hvortil Frøslevskrinet hører, nemlig skrinet i San Pedro de Roda, som efter hans mening ville drage Spanien ind i interessefeltet. Min efterforskning har imidlertid vist, at det spanske skrin ikke hører til denne gruppe, men er et Limogesskrin. Herpå har jeg bekræftelse i et brev fra Neil Stratford, Keeper, Medieval and Later Antiquities, British Museum, der støtter sig til Gudiol i Barcelona.

2) T. E. C. henviste til sin tidligere omtale, hvoraf det fremgik, at Hildesheimerskrinet står på sin gamle plads i domkirken i Hildesheim. Det er galt. Skrinet er nyt i denne samling, og pladsen indicerer derfor intet om fremstillingsstedet.

Løvrigt havde anmelderen overset, at jeg i kapitlet »Omkring en prioritering af skrinen« har sat et veldokumenteret spørgsmålstegn ved dette skrins ægthed, medens tyske forskere netop har heftet sig ved dette afsnit som særlig interessant.

Således skriver Dietrich Kötzsche, Kunstgewerbemuseum, Berlin bl.a.: »Das Kästchen in Hildesheim fällt, was die Seiten angeht, tatsächlich neben den anderen Werken dieser Gruppe sehr stark ab. Doch wenn die Seitenteile nicht ursprünglich sein sollen, dann müssten es ganz bewusste Fälschungen sein.«

Michael Brandt, Hildesheim, skriver følgende:

»Ich finde es sehr gut, dass Sie die Gruppe der »nordischen Kästchen« aufs neue zur Diskussion gestellt, und dabei so ausführlich behandelt haben. Für mich waren in diesem Zusammenhang die Stilvergleiche zwischen »Hildesheimerskrinet« und »Welferskrinet« besonders Aufschlussreich.«

3) Med hensyn til teknikken i Frøslevskrinet gik T. E. C. ud fra, (se Nationalmuseets Vejledning, Danmarks Middelalder 1972, s. 27) at gruberne til emaljepulveret var ætset eller udgravet med gravstik i en svær kobberplade, men teknikken har vist sig at være en helt anden.

Mine spørgsmål vedrørende skrinet gav anledning til, at Nationalmuseet besluttede sig for en større teknisk undersøgelse.

Den gav det overraskende resultat, at gruberne ikke, som hidtil antaget, var ætset eller gravet ud, men at de var færdiggjort allerede i støbeformen. Det er første gang, at denne iagttagelse er gjort, og det er første gang, at den er blevet publiceret.

Da det placerer hele gruppen på et andet teknisk stade, havde det vel været rimeligt i anmeldelsen at føre de tekniske oplysninger a jour i stedet for at lade den gamle misforståelse leve videre.